

FÖR V E T E T

Länsstyrelsen i Jönköpings län • Nummer 3 • September 2012

Ändrade regler för
gödselhanteringen

Koll på energi-
användningen?

I detta nummer av Förvetet

Höstupptakt	3
Koll på energianvändningen	4
Sävsjö Biogas.....	6
Länsstyrelsen var med på Hushållningssällskapets sommarmöte – var du?	9
Guldärtan.....	10
Hur går arbetet med integration på landbygden?	12
Ligghallskrav för utegångsdjur.....	14
Här blir det ändrade regler för gödselhanteringen	15
Bra sommarbete för länets mjölkkor	17
Förvaltnings- och utvecklingsplaner – ett redskap för förvaltningen av fiskevårdsområden.....	18
Brynmiljöer till nytta för det vilda.....	20
Countrybutiken Yellowstone	22
Våga Väga Mäta	24
Byggnader och inredningar för får och lamm.....	25
Höstaktiviteter på Store mosse.....	26
Tävling	27
Fältvandring för fruktintresserade lantbrukare	28

Förvetet ges ut av Länsstyrelsen i Jönköpings län

Utgivningsplan 2012

Nummer 1 - 3 februari, nummer 2 - 11 maj, nummer 3 - 21 september, nummer 4 - 7 december

Upplaga

5 200 exemplar

Tryckeri

Åtta 45 Tryckeri AB, 2012

Ansvarig utgivare

Lars Sandberg

Layout

Jenny Gustafsson

Foto

Länsstyrelsen i Jönköpings län (om inget annat anges)

Framsidebild

Smålandsbilder

Webbadress

www.lansstyrelsen.se/jonkoping

miljöDIPLOMERAD
av Jönköpings Kommun

Höstupptakt

Text: Lars Sandberg, telefon 036-39 52 23, e-post lars.sandberg@lansstyrelsen.se

Välkommen att ta del av ett nytt nummer av Förvetet. Hoppas du som läser dessa rader har haft en skön sommar oavsett om du är aktiv lantbrukare, landsbygdsbo eller rätt och slätt landsbygdsintresserad i största allmänhet.

För många av länets lantbrukare har sommarens skyfall ställt till det med översvämmade marker och påverkan på grödor och växtlighet. Återigen påminns vi om styrkan i naturkrafterna och svårigheterna att undvika att stora värden går till spillo när vi drabbas av stora regnmängder eller hårda vindar. Från Länsstyrelsens sida är vi angelägna om en dialog med näringsens företrädare för att gemensamt titta på vad som kan göras från olika håll för att mildra konsekvenserna av oväder framöver. Vattendomar kan behövas ses över, diken kan behövas rensas och åtgärder för att säkerställa snabb och korrekt öppning av dammluckor går igenom. Det är också viktigt att vi samverkar över länsgränserna i dessa frågor och tittar på behov av åtgärder längs hela vattendragens sträckning.

På Länsstyrelsen startar vi hösten med en delvis ny organisation. Vi har slopat indelningen av avdelningarna i olika funktioner och istället infört begreppet enheter. Det kanske inte betyder jättemycket för er läsare men

inom länsstyrelsevärlden och bland andra myndigheter så har vi nu en organisationsindelning som bättre överensstämmer med övriga myndighetsverige. Vi har även slagit samman företagsfunktionen och regionalekonomiska funktionen till en enhet för Regional utveckling. Veterinär och byggfunktionen har bytt namn till Veterinär och djurskydds enheten.

Arbetsuppgifterna på avdelningen har inte förändrats genom organisationsjusteringarna. Liksom tidigare år strävar vi efter att ligga i topp bland länsstyrelserna när det gäller att klara av handläggning och kontroll inför utbetalningarna av Gårdsstöd och miljöersättningar. Vi vet att dessa pengar betyder mycket för likviditeten hos lantbrukarna i länet. Inom landsbygdsprogrammet vill vi se till att tilldelade medel till länet utnyttjas fullt ut och att det så långt som möjligt ska kunna omfördelas så att medel som inte efterfrågas kan läggas på till exempel företagsstöd och bredbandsutbyggnad där efterfrågan överstiger tilldelade medel. Inom djurskyddet vill vi säkerställa en god djuromsorg genom att arbeta förebyggande med en ökad andel planerade riskbaserade kontroller.

Trevlig läsning! ■

Koll på energianvändningen

Bättre koll på energianvändningen i jordbruket kan bidra till ökad lönsamhet och minskad klimatpåverkan. Greppa Näringen tar nu ett större grepp på jordbrukets klimatfrågor och lanserar rådgivning inom energieffektivisering, den så kallade Energikollen.

Text: Thordis Samuelsson, telefon 036- 39 51 94, e-post thordis.samuelsson@lansstyrelsen.se

Kostnaden för den direkta energianvändningen i svenskt lantbruk beräknas till 8 miljarder kronor årligen. Genom att utnyttja energin bättre kan man uppskattningsvis spara 10 procent. Det ökar inte bara lönsamheten utan är också en vinst för klimatet och miljön. Den renaste kilowattimmen (kWh) är den som aldrig behöver användas.

Om man exempelvis tittar på den direkta energiåtgången i olika mjölkföretag, uttryckt i kWh per kilo mjölk, finns det skillnader som kan innebära 10 öre per kilo mjölk. Det är kostnader som kan vara värt en del insatser för att komma till rätta med. En bra början är att gå igenom alla processer där det går åt energi i form av el, diesel och andra bränslen.

Åtgärder kan man tänka sig i flera steg, där steg ett är det enklaste och minst kostsamma.

- 1) Ändra beteende/rutiner, till exempel köra sparsamt, släcka lampor, underhålla och rengöra utrustning
- 2) Byta utrustning/komponenter, till exempel för varvtalsstyrning, tidsstyrning och värmeåtervinning

- 3) Byta system vid ny/ombyggnad, till exempel för ventilation, ljusinsläpp och utfodring

Den individuella rådgivningen har företag med mer än 25 djurenheter tillgång till och den kostar 1 000 kronor. Rådgivningen startar med en gruppträff där deltagarna får lära sig mer om energiåtgången på företagen och var i produktionen mest energi går att spara. Gruppträffen är kostnadsfri och är öppen för alla lantbrukare oavsett produktion och storlek. Företagare som inte kan få del av den individuella rådgivningen får checklistor och underlag för att kunna göra en energikartläggning på egen hand. Efter att rådgivningar och kartläggningar är gjorda träffas gruppen igen. Deltagarna kan då utbyta tips och idéer om hur man har jobbat på de enskilda företagen.

Ett inspirationsbildspel finns på Greppa Näringen, www.greppa.nu, där man som lantbrukare eller odlare kan få tips om vilka åtgärder som ger mest klirr i kassan.

Energianvändningen i mjölkproduktionen kan variera stort.

Anmäl dig redan nu

Jordbruksverket har upphandlat träffar och individuell rådgivning. Det finns just nu inte några datum och platser klara för gruppträffar. Du som vill ha koll på din energianvändning kan kontakta något av företagen nedan. Det är dessa som har avtal med Jordbruksverket om att ordna träffar och rådgivning i den region som Jönköpings län

Hushållningssällskapet
Birgit Fag, telefon 0708-290 545,
e-post birgit.fag@hushallningssallskapet.se

Erika Vestgöte Dreber,
telefon 0767-63 38 50,
e-post info@osterby.se

LRF Konsult
Sören Dahl, telefon 036-34 23 79,
e-post soren.dahl@lrfkonsult.se

FVB Sverige AB
Kalle Steen, telefon 0705-33 09 45,
e-post karl-mikael.steen@fvb.se

tillhör. De måste ha minst fem personer för att dra igång en grupp så prata gärna med dina kollegor i grannskapet och gör en gemensam anmälan.

Energikartläggningscheckar

För företag som har mer än 100 djurenheter finns det möjlighet att få del av Energimyndighetens energikartläggningscheckar. Den kartläggningen och tillhörande åtgärdsförslag är mer omfattande än rådgivningen som beskrivs här. Läs mer om energikartläggning på Energimyndighetens webbplats, <http://energimyndigheten.se/energikartlaggning>.

Sparsam körning – lönsamt för företag och miljö

Senare i höst kommer det att hållas kurser i sparsam körning. Små justeringar vad gäller hur man lägger upp arbetet, körsätt, däcktryck, underhåll av maskiner med mera kan spara många liter diesel. En kursdag betalar sig snabbt. På kursen får du vid några olika moment praktiskt testa vad du har lärt dig och kan jämföra tids- och dieselåtgång före och efter förändringarna. Håll utkik på vår webbplats, www.lansstyrelsen.se/jonkoping, för tider och platser. Om du vill ha en inbjudan när kursdatumerna är klara kan du reda nu anmäla intresse till Thordis Samuelsson, telefon 036-39 51 94, e-post thordis.samuelsson@lansstyrelsen.se. ■

Sävsjö Biogas

Den första biogasleveransen från Sävsjö Biogas gick iväg i mars i år. 2014 räknar man med att ha nått upp till maxkapacitet. Ann-Charlotte Frick från Göteborg Energi och Krister Ek från Vrigstad Fjärrvärme guidade oss på anläggningen i maj i år. Krister som är en av de fem lantbrukare som startade projektet berättar om den långa resan som ligger bakom dagens anläggning.

Text: Anna Nilsson, telefon 036-39 51 49, e-post anna.nilsson@lansstyrelsen.se

Fem lantbrukare startade projektet

Det hela började med utredningen ”Fordonsgas i Jönköpings län”. Här identifierades fyra områden i länet som ansågs vara tillräckligt djurtäta för att det skulle vara ekonomiskt att producera biogas från stallgödsel. Ett kriterium var att transportsträckan av gödsel till anläggningen skulle vara maximalt en mil. Området kring Bjärkaryd och Norra Ljunga i Sävsjö kommun pekades ut som ett lämpligt område. 2005 började fem lantbrukare i området att på allvar diskutera hur en biogasanläggning i Sävsjö skulle utformas. Krister Ek var en av lantbrukarna.

En lång väg

Man ansökte om pengar från Naturvårdsverket, så kallade KLIMP-pengar och fick avslag två gånger. Men skam den som ger sig. Tredje ansökan, som

Ann-Charlotte Frick och Krister Ek berättar om anläggningen.

gjordes tillsammans med Sävsjö kommun, resulterade i stöd för 30 procent av kalkylerad kostnad. Då är vi framme vid 2008.

Man hade då tittat på olika alternativ, bland annat en mindre anläggning för produktion av el, men kom slutligen fram till att produktion av fordonsgas var det mest lönsamma alternativet. Bland annat beroende på att elproduktion har en relativt låg verkningsgrad (cirka 35 procent el och 65 procent värme). En förutsättning för att den typen av anläggning ska bli lönsam är att man kan ta tillvara på all kraftvärme som produceras, och det visade sig vara svårt att få avsättning för värmen under sommarhalvåret.

Göteborg Energi är huvudägare

Efter att Klimp-ansökan beviljats inleddes 2009 ett samarbete med Göteborg Energi. Göteborg Energi är numera huvudägare med 90,5 procent av aktiekapitalet medan 9,5 procent ägs av Vrigstad fjärrvärme AB. Vrigstad Fjärrvärme AB ägs av de fem lantbrukare som drog igång projektet. 2011 togs första spadtaget till anläggningen.

Stallgödsel och slakteriavfall

I anläggningen finns det möjlighet att ta emot två olika typer av substrat, dels fastare substrat som vall, fastare gödsel och slakteriavfall, dels flytgödsel med en torrsubstanshalt på cirka 7 procent. För närvarande kör man in cirka 70 000 ton stallgödsel och cirka 3 500 ton slakteriavfall. Anläggningen är godkänd för att ta emot totalt 100 000 ton avfall årligen och beräknas 2014 att

producera 19 gigawattimmar (GWh). Detta motsvarar en normal årsdrift av 1900-2000 personbilar. En kubikmeter (m³) stallgödsel ger motsvarande 17 liter bensin!

14 lantbruk levererar gödsel i dagsläget. Det är mjölkproducenter och ungnötsuppfödare på ett genomsnittligt avstånd på ungefär 1 mil. Gödseln hämtas i en 40 m³ specialbyggd trailer. Gödseln hämtas färsk från gårdarna så att så mycket metanogas som möjligt ska finnas kvar i gödseln. Trailern vägs in när den kommer till anläggningen och flytgödseln lossas inomhus i en mottagningshall för att minimera lukt. I syfte att minska lukten är mottagningshallen också försedd med ett biofilter. Om bilen efter lossning ska köra ut rörest till en annan gård rengörs den noga innan.

Hygienisering och rötning

Substratet, som i dagsläget utgörs av gödsel och slakteriavfall, hygienise-

ras i tre stora tankar vid 70 grader i en timme. Detta görs för att bakterier och ogräsfrön ska avdödas. Därefter pumpas substratet över till den första rötningsskammaren på 6 000 m³. Processen är kontinuerlig, vilket innebär att nytt substrat tillförs hela tiden. Efter att huvuddelen av substratet har rötats flyttas det över till en efterrötningsskammare på 3 000 m³.

Gasen måste uppgraderas

Gasen som kommer från rötningsskammaren innehåller cirka 60 procent metan och måste renas från koldioxid, det vill säga uppgraderas. Det finns olika sätt att uppgradera biogas. Vattenskrubber är vanligast, men Sävsjö Biogas använder sig av en kemisk process. En stor mängd värme produceras i uppgraderingsprocessen, och denna värme används för att värma upp rötningsskammaren. Den gas som kommer ut från uppgraderingsanläggningen innehåller cirka 95 procent metan. Man höjer sedan trycket och fyller gasen på flaskor som transporteras på lastbil till tankstationer i södra Sverige och i Stockholmsområdet.

Rötresten är bättre som gödselmedel

Det som blir kvar efter att gasen letts bort kallas rötrest eller biogödsel. Den har lägre torrsubstanshalt än den ursprungliga flytgödseln, cirka 4 procent, och en högre andel av kvävet är ammoniumkväve. Ammoniumkvävet är mer lättillgängligt för växterna, vilket

gör rötresten till ett attraktivt gödselmedel. En annan fördel med rötresten är att den luktar mindre än stallgödsel vid spridning. Rötresten från Sävsjö Biogas är certifierad enligt Avfall Sveriges Standard SPCR. Det innebär att man har kontroll på hela kedjan så att rötresten inte innehåller för höga halter av oönskade ämnen.

Stora klimatvinster och miljöpris!

Produktion av fordonsgas från stallgödsel innebär många klimatvinster. Genom att röta gödseln och tillvarata det metan som bildas minskar metanavgången från gödseln. Att ersätta fossila drivmedel med biogas innebär också reducerade utsläpp i trafiken. Även det faktum att rötresten har mer lättillgängligt kväve kan leda till klimatvinster, eftersom behovet av handelsgödsel kan minska.

I november förra året fick de lantbrukare som startade projektet motta Sävsjö kommuns miljöpris. ■

Fotnot: Den femte september invigdes Sävsjö biogas. Det var efter denna tidnings pressläggning.

Länsstyrelsen var med på Hushållningssällskapets sommarmöte – var du?

Den 25 augusti på Lundholmen utanför Vrigstad gick årets sommarmöte av stapeln. Landshövdingen Minoo Akhtarzand höll, i egenskap av ordförande för Hushållningssällskapet, ett invigningstal. Länsstyrelsen träffade många nyfikna besökare på plats, vilket vi gläds åt.

Text: Jennie Bengtsson, telefon 036-39 52 88, e-post jennie.bengtsson@lansstyrelsen.se

I vårt tält på utställningsfältet informerade vi om vilt under parollen ”Vilt – hot eller möjligheter”. Temat berörde bland annat älgförvaltningen, vildsvinsfrågan, varg, landsbygdsutveckling, förbyggande åtgärder för rovdjur samt vad händer med ersättningarna vid eventuella viltskador.

På mattorget fanns vi med bland matutställarna med ”Matlandet – Smakrika Småland”.

I maskinhallen fanns en klimatmonter där vi visade vilka klimatförändringar som väntar Jönköpings län. Där fanns många tips om hur man själv kan påverka och vi gjorde reklam för energikartläggning och kurser i sparsam körning.

Vill du veta mer och har frågor får du gärna höra av dig till oss eller gå in på vår webbsida www.lansstyrelsen.se/jonkoping. ■

Guldärtan

Lördagen den 22 september klockan 12.00 delas Guldärtan ut på Frukstens Dag på Brunstorps Gård utanför Huskvarna.

Text: Magnus Engstedt, telefon 036-39 51 93, e-post magnus.engstedt@lansstyrelsen.se

Guldärtan delas ut av Länsstyrelserna runt om i landet i samarbete med Programmet för odlad mångfald (POM). Guldärtan uppmärksammar de som genom sitt idoga arbete bevarar mångfalden av vårt gröna kulturarv och odlartraditioner. Utmärkelsen vill även uppmuntra intresset för våra gamla lokala trädgårdssorter, som förutom sina värdefulla växtegenskaper även bär på en rik kulturhistoria.

Bakgrund om priset

Guldärtan är liten och blygsam men symboliserar hela den kraft som finns gömd i frön och som under rätt förutsättningar kan växa till något stort.

Sedan 2002, då den första utmärkelsen delades ut, har 37 Guldärtor i 14 olika län delats ut. Vi kan stoltsera med av vårt län har delat ut 10 stycken av dessa!

Utmärkelsen består av en Guldärta fäst vid en nål tillverkad av silversmeden Bengt Liljedahl, Stockholm och ett diplom målat av konstnären Ulrika Wolff.

Frukstens dag

Frukstens Dag på Brunstorps Gård blir en dag i äpplets tecken med ett digert program med bland annat en fältvandring som Länsstyrelsen anordnar för fruktintresserade lantbrukare. Du får se över 200 fruktsorter i en färgsprakande utställning.

Vidare kan man få sina sorter identifierade av en expertpanel samt lära sig hur man ympar fruktträd.

Brunstorps Gård är ett givet utflyktsmål och med sitt trevliga Träd-

Björn Kalin och Anders Eliasson bestämmer äppelsorter. Ett hundratal besökare kommer varje år med frågor om vilka sorter dom har.

Landshövding Minoo Akhtarzand delar ut priset Guldärtan till plantskolisten Ernst Reinisch som fick utmärkelsen förra året.

gårdskafé blir besöket fulländat. På Brunstorp finns idag över 200 fruktsorter. Syftet med denna plantering är att rädda den mångfald av sorter som finns till eftervärlden. Flera lokalsorter håller på att försvinna. Vi tar gärna emot tips om lokalsorter som du anser vara värda att rädda. Kom till Brunstorp med din egen sort så kanske vi kan göra nya träd av din utrotningshotade sort.

Anläggningen är ett resultat av ett unikt samarbete mellan flera myndigheter och ideella föreningar. Jönköpings kommun har ett huvudansvar men andra samarbetspartners har genom åren varit Lantbruksnämnden, Länsstyrelsen, Hushållningssällskapet, Huskvarna trädgårdsförening, bi- och fruktodlarna i Södra Vätterbygd. ■

10 Guldärtor

2003

Inger Liljeström, Jönköping, har odlat en brytsockerärt som heter Torup i södra Halland sedan 1960-talet.

Inger Wirfelt, Nässjö, fick utmärkelsen för mormor Hannas spritärt, som odlats i 125 år inom släkten.

2004

Anna Davidsson, Värnamo, har sedan 1970-talet odlat Hildas ärt och en grönärt från Kulla med anor från 1920-talet.

2005

Ingvar Rutgersson, Vetlanda, har skapat fruktlundan i Vetlanda. En plats för inspiration och rekreation.

2006

Torvald Fälth, Malmbäck, fick guldärtan för sitt levande potatismuseum omfattande 300 sorter.

2007

Lennart Rudenstam, Huskvarna, har genom sin livslånga gärning inom fruktodlingen bidragit till att hålla den anrika odlartradition vid liv.

2008

Marie Johansson, Hattsjöhult, för hennes imponerande biologisk-organiska odling av trädgårdsväxter.

2009

Lars Bindberg, Brunstorps Gård, för sitt långa och engagerade arbete med våra gamla fruktsorter.

2010

Peter Höglund och Eva Wettervik, Höglunds Blommar i Jönköping för att de förvaltar den gamla tradition som handelsträdgårdarna representerar.

2011

Ernst Reinisch, Gränna Plantskola, fick priset som en utmärkt representant för de många framstående plantskolorna i landet.

Hur går arbetet med integration på landsbygden?

I landsbygdsprogrammet 2007-2013 är integration på landsbygden ett viktigt mål. Trots att Sverige är ett mångfaldens land, är det få svenskar med utländsk bakgrund som är verksamma på landsbygden. Även om en hel del har gjorts under den pågående programperioden, har integrationen på landsbygden inte utvecklats enligt de förhoppningar som fanns.

Text: Nina Lindgren, telefon 036-39 50 28, e-post nina.lindgren@lansstyrelsen.se
Nina Elmsjö, telefon 036-39 52 94, e-post nina.elmsjo@lansstyrelsen.se

Länsstyrelserna arbetar såväl med landsbygdsprogrammet som för att främja regional samverkan mellan berörda kommuner, myndigheter, företag och organisationer som anordnar

aktiviteter och insatser för nyanlända. Vi har därmed en central roll att spela för integration på landsbygden. Leader har också en mycket stor potential att stötta mångfald på landsbygden.

Foto: Smålandsbilder

Informationssatsningar

Landsbygdsnätverket har tillsammans med länsstyrelserna tagit fram nytt informationsmaterial kring integration på landsbygden.

Under hösten kommer vi att genomföra ett par större informationsinsatser. Dessa kommer du kunna läsa om i följande nummer av Förvetet.

På Landsbygdsnätverkets webbplats, www.landsbygdsnatverket.se, kan du ta del av vårt informationsmaterial och läsa mer om integration på landsbygden.

Projekt gav nya internationella vänner

Projektet Internationella vänner i Vaggeryds kommun är ett av de projekt som finansierats av europeiska fonden för jordbruksutveckling via Leader i Västra Småland

Under ett års tid har kommunen, kyrkor studieförbund och ideella föreningar och organisationer anordnat cirka hundra aktivitetstillfällen där de har skapat nya sociala kontaktnät och kulturutbyten mellan svenskar och nyanlända flyktingar och invandrare i Vaggeryd och Skillingaryd. Både familjer och enskilda personer har blivit inbjudna till allt från kulturaftnar, konserter, ridning till läxläsning och workshops i afrikansk dans. En återkommande och välbesökt aktivitet har varit de språkcaféer som anordnats där personer har träffats, fikats och samtalat under lättsamma former.

Projektet har även haft som syfte att stötta organisationer som jobbar med integration där ett 30-tal organisationer, och föreningar varit involverade.

Enligt Peter Lagerman, som arbetat som projektledare för internationella vänner, har projektmedlen inneburit att man har fått igång de goda integrationskrafterna som finns i kommunen och att man har kunnat få en kontinuitet i verksamheten.

- Det har funnits ett stort intresse av att träffas och diskutera integrationsfrågor och aktiviteterna har varit ett lättsamt och informellt sätt att lära känna nya vänner på, säger Peter. Han påtalar också att värdegrunden i projektet varit viktig och att Internationella Vänner har varit partipolitiskt och religiöst obundet och ett icke kommersiellt koncept som byggt på frivillighet och ömsesidighet.

Arbetsmarknadsenheten i Vaggeryds kommun har varit projektägare men styrgruppen har bestått av 13 olika aktörer. Internationella vänner finns även i Värnamo kommun och du kan läsa mer om internationella vänner och pågående aktiviteter på webbsidan www.internationellavanner.se ■

Ligghallskrav för utegångsdjur

Nu närmar sig betessäsongen sitt slut och det är snart dags att stalla in djuren eller se till att de har skydd för väder och vind i form av ligghall eller liknande. Stallperioden infaller vid olika tidpunkter varje år och det som styr är temperaturen. Betessäsongen upphör när gräset slutar växa och det gör det vid en medeldygnstemperatur på 4 grader.

Text: Jenny Trygg, telefon 036-39, e-post jenny.trygg@lansstyrelsen.se

Enligt 1 kap. 36 § Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket med mera (SJVFS 2010:15) ska utegångsdjur under den kalla årstiden när betes-tillväxt inte sker ha tillgång till ligghall eller annat stall som ger dem skydd mot väder och vind samt en torr och ren liggplats. En ligghall bör bestå av tre väggar och ett tak och den öppna långsidan bör i normalfallet ha söderläge. Om en ligghall inte har en öppen långsida bör den ha flera öppningar för att undvika att ranghöga djur hindrar övriga djur från att gå in eller ut ur ligghallen. En ligghall ska strös med lämpligt strömaterial och bädden ska underhållas för att kunna erbjuda djuren torra och rena liggplatser.

En rätt placerad och rätt utformad ligghall som sköts ordentligt används av alla djur vid dålig väderlek. Djur föredrar en högt belägen ligghall där de kan hålla utkik framför en ligghall placerad i en svacka. Utfodring av utegångsdjur sker lämpligast i närheten

Foto: Smålandsbilder

av ligghallen. Djuren ska inte behöva gå längre sträckor för att ta sig till utfodringsplatsen då de vid dåligt väder hellre väljer att äta än att söka skydd. Djurens vattningsställe kan däremot

vara placerat en bit ifrån ligghallen. Det är naturligt för djuren att gå en sträcka för att dricka ett par gånger om dagen och risken att de skulle stanna kvar vid vattnet utan att gå tillbaka och söka skydd är liten. Att ha flera mindre ligghallar till en större grupp djur är oftast inte att rekommendera. Om ligghallarna är placerade en längre bit ifrån varandra föredrar djuren att endast använda den ena ligghallen, vilket innebär att rangläga djur inte får plats och hamnar utanför.

I lösdriftsstallar och ligghallar för amkor eller dikor ska det enligt 2 kap. 19 § finnas särskilda utrymmen för

kalvar upp till tre månaders ålder, så kallade kalvgömmor. En kalvgömma ska vara 0,9 kvadratmeter per kalv och kan enkelt ordnas genom att grindar eller liknande sätts upp inne i ligghallen. Kalvarna erbjuds då en ostörd plats där de kan vila och äta. Kravet på kalvgömma gäller inte under betesperioden.

Utrymmeskravet i ligghall för varje djurslag finns specificerat i Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket med mera (SJVFS 2010:15). För häst gäller även samma takhöjdsmått som i stallar. ■

Här blir det ändrade regler för gödselhanteringen

Den 1 januari 2013 får vi ett ”nitratkänsligt område” även i Jönköpings län. För berörda lantbrukare innebär det lite större reglering av var och när man kan sprida gödsel.

Text: Thordis Samuelsson, telefon 036- 39 51 94, e-post thordis.samuelsson@lansstyrelsen.se

Enligt EU-direktivet om skydd mot att vatten förorenas av nitrater från jordbruket har Sverige gjort en översyn av de områden som finns i riskzonen, de så kallade nitratkänsliga områdena.

I den översynen anses delar av Huskvarnaans avrinningsområde vara ett sådant område. Det är Jordbruksverket som ska ange vilka församlingar som

ska klassas som nitratkänsliga och det beslutet är ännu inte taget. Men enligt säkra källor lär det nya nitratkänsliga området i Jönköpings län bestå av församlingarna Huskvarna, Hakarp, Lekeryd, Svarttorp, Forserum, Öggestorp och Rogberga

Vad som ska anses vara nitratkänsliga områden finns i Förordningen

(1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket. Den gjorda förändringen träder i kraft 1 januari 2013. Det är framför allt bestämmelser om spridning av gödsel som kommer att bli mer omfattande i det område som nu kommer att klassas som nitratkänsligt. De bestämmelserna finns i Jordbruksverkets föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, SJVFS 2004:62.

I korthet kommer följande att gälla, utöver det som gäller nu.

- Ingen gödsel får spridas under tiden 1 november – 28 februari.
- Gödsel får inte spridas på vattenmättad, översvämmad, snötäckt eller frusen mark.
- Gödsel får inte spridas närmare än två meter från åkerkant som gränssar till sjö eller vattendrag.

- Gödsel får inte spridas på mark där lutning mot sjö eller vattendrag överskrider 10%.
- Begränsningar när det gäller spridning på obevuxen mark på hösten.
- Begränsningar i mängd kväve som får tillföras.
- Tillförsel utifrån grödornas kvävebehov, som ska beräknas.
- Dokumentation över hur behövlig lagringsvolym har beräknats.
- Företag med mellan 2,1 och 10 djurenheter ska ha 6 månaders lagringskapacitet (gäller från 1 januari 2014).

Berörda företag kommer i höst att få inbjudan till informationsträffar om de nya bestämmelserna. Har du frågor innan dess är du välkommen att höra av dig till Thordis Samuelsson. ■

Bra sommarbete för länets mjölkkor

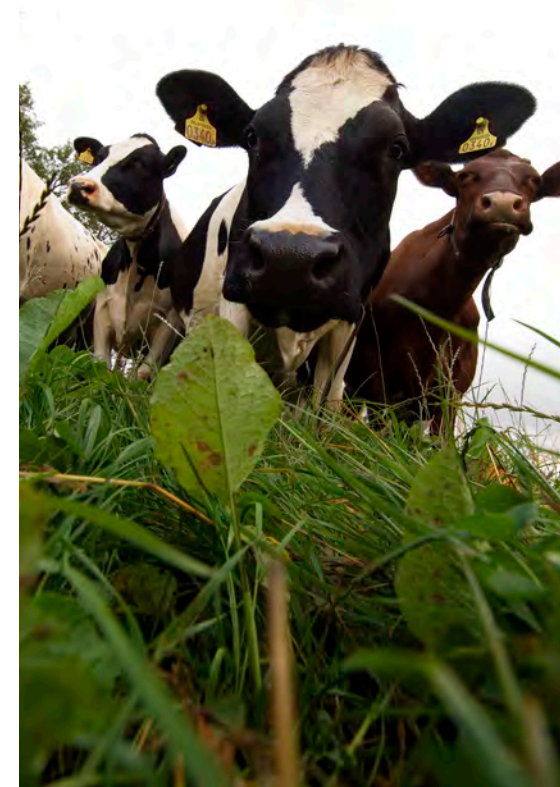
Under sommaren har Länsstyrelsen genomfört ett projekt för att undersöka om beteskravet för nötkreatur som hålls för mjölkproduktion följs. Kravet är att mjölkkor ska komma ut på bete under sommaren.

Text: Ingela Björklund, telefon 036-39 52 13, e-post ingela.bjorklund@lansstyrelsen.se

För att genomföra projektet besöktes 31 slumpmässigt utvalda mjölkgårdar med mer än 50 mjölkkor. Vid besöken kontrollerades om mjölkkor och ungdomdjur över sex månader fick tillgång till bete utomhus. Förutom det så kontrollerades journalföring, stängsel, betesmarker och drivgångar.

Resultatet visar att samtliga lantbrukare var väl förtrogna med de regler som gäller och på 24 gårdar var mjölkorna ute på bete minst sex timmar per dygn. Övriga hade mjölkorna inomhus med hänvisning till det dåliga vädret. Kontrollerna visade några enstaka brister avseende stängsel och betesmarker och hälften av de kontrollerade gårdarna hade bristfällig journalhållning.

Slutsatsen är att betesprojektet visar på god djurhållning och att djurskyddet på gårdarna är gott. ■

Förvaltnings- och utvecklingsplaner – ett redskap för förvaltningen av fiskevårdsområden

I Jönköpings län finns tusentals sjöar och vattendrag. Många av dem ingår i fiskevårdsområden där det finns möjlighet för allmänheten att fiska genom att köpa fiskekort. Fiskevårdsområden innebär en god möjlighet för fiskerättsägare i ett område att gemensamt besluta om hur fisket ska förvaltas.

Text: Adam Johansson, telefon 036-39, e-post adam.johansson@lansstyrelsen.se

För att förvaltningen ska ha en tydlig riktning är det viktigt att vara överens om vad man vill med fiskevårdsområdet och sträva mot samma mål. För att nå dit kan fiskevårdsområdets verksamhet och åtgärder konkretiseras i en förvaltnings- och utvecklingsplan (fiskevårdsplan).

Länsstyrelsen i Jönköpings län har tidigare tagit fram en rad förvaltnings- och utvecklingsplaner tillsammans med fiskevårdsområden i länet. Det finns även flera konsulter som har stor erfarenhet av arbete med förvaltnings- och utvecklingsplaner.

Adam Johansson på Länsstyrelsen tycker att arbetet med fiskevårdsplaner är stimulerande:

- Det är intressant att arbeta fram planen tillsammans med föreningen. Gensvaret är positivt och planerna leder ofta till konkreta åtgärder i slutändan. Men det finns också exempel på fall där fiskevårdsplanerna har "legat

och samlat damm". Hur mycket föreningen använder sig av planen hänger på föreningens ambitionsnivå.

Han tror att planen är ett viktigt redskap för både fiskevårdsområde som vill få mer fart på sin verksamhet och för större fiskevårdsområden som redan har en omfattande verksamhet, men som vill fatta beslut tagna på mer fiskeribiologiska grunder. Staffan Lindblad, ordförande i Landsjöns fis-

Gäddan är en eftertraktad fisk bland svenska och utländska sportfiskare.
Foto: Stefan Gustafsson

kevävårdsområde, är mycket nöjd med slutresultatet:

- Jag rekommenderar absolut andra fiskevårdsområdesföreningar att ta fram en fiskevårdsplan.

Hur fisket ska förvaltas är en central fråga för förvaltnings- och utvecklingsplanerna. Planen ger bland annat förslag på utformning av fiskeregler och fiskevårdsåtgärder. Vilka förslag som tas fram beror på förutsättningarna i varje enskilt fiskevårdsområde.

- Ibland är åtgärder som gynnar kräftfisket viktigt, i andra vatten kan det finnas andra målarter som man vill gynna – till exempel gädda, gös eller öring. Fiskevårdsområdet har god möjlighet att vara med och påverka vilken inriktning planen ska ha. I vissa fall

har man inte tillräckliga kunskaper om områdets fiskbestånd – då kan ytterligare undersökningar eller inventeringar föreslås, fortsätter Adam Johansson.

- Det är viktigt att ha koll på sjöns fiskbestånd för att veta hur man ska utveckla fisket och vilka behov som finns av fiskevård. Fisket är en resurs att ta vara på, tycker Bengt-Elis Pettersson, ordförande i Vallsjöns fiskevårdsområde.

Vid sidan av förvaltning och fiskevård är tillgänglighet en viktig del som planen tar hänsyn till. I många områden är det svårt att hitta information om fiskekortsförsäljare, fiske, båttrampor och båtuthyrning. Det finns alltså stor utvecklingspotential både vad gäller allmänhetens fiske och fisketurism. Fisketillsynen är ytterligare något som många föreningar kan arbeta mer med.

- Fisketillsyn ska inte bara handla om att sätta dit folk som tjuvfiskar. Fisketillsynsmännen är också fiskevårdsområdets förlängda arm på sjön som kan berätta mer om fisket eller varför vissa fiskeregler finns. Bara att då och då synas på sjön förbättrar regelefterlevnaden, säger Michael Bergström, Länsstyrelsens fisketillsynsman på Vättern och själv engagerad i Stråkens fiskevårdsområde.

Under de senaste åren har planer tagits fram för flera fiskevårdsområden i Jönköpings län. Under våren togs planer för totalt tolv områden fram och fler är på gång i länets sydöstra delar. Samtidigt pågår ett projekt initierat av LEADER-området Västra Småland

som syftar till fler fiskevårdsplaner i de västra delarna av länet.

- Vi ser positivt på utvecklingen. Med en ändamålsenlig förvaltning av fisket är fiskevårdsområdena väl rustade för ett framtida hållbart fiske och kan även i framtiden erbjuda intressanta fiskeupplevelser. Fiske efter arter som gädda, abborre och gös är i många vatten mycket attraktivt och för dessa arter kan det i många fall behövas väl

genomtänkta regler för att fisket även fortsättningsvis ska vara bra, säger Anton Halldén, länsfiskekonsulent på Länsstyrelsen i Jönköping.

För mer information om fiskevårdsplaner, besök gärna Länsstyrelsens webbplats, www.lansstyrelsen.se/jonkoping eller kontakta Adam Johansson, fiskerikonsulent på Länsstyrelsen, telefon 036-39 54 19. ■

Brynmiljöer till nytta för det vilda

För den som är naturintresserad och vill göra en insats som gynnar många vilda djur och växter så är det en bra idé att anlägga ett bryn. Ett sluttande bryn i kantzonen mellan skog och öppen mark kan med rätt sammansättning vara ett utmärkt tillhåll för såväl stora som små djur och även många olika växter.

Text: Britta Lidberg, telefon 036-39 54 07, e-post britta.lidberg@lansstyrelsen.se

Brynmiljöernas positiva effekt på naturens invånare uppmärksammas alltmer och i slutet på maj ordnade Jägareförbundet en bryndag på Skedhult utanför Eksjö. Att det blev just här beror på att Jägareförbundet Jönköping är stationerade på gården och att deras viltvårdsgrupp i samarbete med skogsförvaltaren har jobbat med att skapa bryn i övergångarna mellan öppna och slutna marker.

Dagen leddes av Elias Turesson som är jaktvårdskonsulent i Kronoberg,

Jägareförbundets naturvårdsstrateg Fredrik Widemo samt Stig Johansson från viltvårdsgruppen. Deltagare var personal som på olika sätt jobbar med naturvårdsfrågor på länsstyrelserna i Jönköpings, Västra Götalands, Östergötlands och Kronobergs län, Skogsstyrelsen, Södra Skogssällskapet, Linnéuniversitetet samt Eksjö kommun. Syftet med dagen var att diskutera restaurering och skötsel av bryn.

Man kan anlägga bryn av flera anledningar. Det kan vara för att gynna

Mindre träd som ska sparas kan skyddas från bete genom att en hög av avverkningsris läggs runtom.

Fredrik Widemo berättar om sina idéer och erfarenheter kring brynskötsel. Foto: Jan Henricson, Svensk Jakt.

det jaktbara viltet, av estetiska skäl eller för den positiva effekten på den biologiska mångfalden i landskapet. Ett sluttande bryn är även till nytta för både skogs- och jordbruket, dels genom att det ger stormskydd för skogen och dels genom att beskuggningen av åkern blir mindre och även genom att det blir mindre rötter som hindrar plöjning. Elias Turesson påpekade också den praktiska nyttan med att skapa brynmiljöer kring skogsbilvägar. Med lägre buskar och träd närmast vägen kommer solen och värmen ned, vägen torkar upp snabbare och håller på vis bättre.

Beroende på vad syftet med brynet är så finns det olika åtgärder man kan göra. Vill man skapa en miljö för viltet att röra sig i så kan man till exempel skapa aspar som därigenom skjuter nya smakliga skott och man kan även plantera en lähäck av någon inhemsk busk-

sort. Ett naturvårdsbryn fokuserar mer på variation och strukturer som gynnar allt från insekter till älgar. Trots att det kan vara skilda syften med olika bryn så är det ändå mycket som är samma och varje bryn gynnar det vilda djur- och växtlivet.

Länsstyrelsen kommer fortsätta jobba med att uppmuntra restaurering och nyskapande av brynmiljöer på olika sätt så håll utkik efter kurser o dyl i ämnet. För den som är intresserad finns möjlighet till rådgivning på den egna gården, kontakta i så fall undertecknad. Genom Skogsstyrelsens eu-stöd Skogens mångfald finns även möjlighet till ekonomisk ersättning för att anlägga bryn. ■

Countrybutiken Yellowstone

Det som från början var en semesterresa landade i ett liv som egenföretagare i den småländska skogen. Yvonne och Robert Selhorst flyttade till Sverige från Holland år 2000 och föll snabbt för den vackra småländska naturen. Idag driver de ett företag med ett mycket varierat innehåll, såsom djurpensionat, skogsbruk, countrybutik och hästkörningar i skog.

Text: Jennie Bengtsson, telefon 036-39 52 59, e-post jennie.bengtsson@lansstyrelsen.se

2008 beviljades Robert och Yvonne landsbygdsstöd för att utveckla sin verksamhet. De investerade då i en butiksbyggnad och stall för de hästar som används i skogsbruket.

Robert och Yvonne driver sin verksamhet i Erikstorp utanför Korsberga. Fastigheten på 24 hektar med 18 hektar skog är basen för all verksamhet. Djurpensionatet har växt och var i år fullbokat i juli och augusti. De har inte marknadsfört sig särskilt aktivt inom detta men djurägare har anlitat dem efter att ha hört rykten om att de är bra.

Countrybutik

Idén om countrybutiken började med att de ville göra något mer med gården och att det fanns en möjlighet att jobba hemifrån. De såg en annons om att det söktes återförsäljare till westernkläder. Med denna idé som grund byggde de egenhändigt en åttakantig butik. I butiken säljer de häst- och lantlivsprodukter, country-influenserade kläder,

Foto Yvonne och Robert Selhorst

boots och musik samt lite annorlunda kontorsprodukter, pyssel, barnpresenter, hantverk med mera.

Häst i skog

Robert och Yvonne arbetar även med skogsbruk och i samband med det erbjuder de naturupplevelse. Detta innebär att turister kan följa med och se hur arbete med häst går till i skogen. Där visas de olika redskapen som an-

Foto Yvonne och Robert Selhorst

vänds, hur hästen selas, samt hämtar stock. Denna del har Robert tyckt varit lite svår att få igång men hoppas att det blir bättre.

Stöd från Landsbygdsprogrammet

Robert och Yvonne är mycket glada över det landsbygdsstöd de tidigare fått. Robert tycker att det är ett viktigt stöd, för det behövs en levande landsbygd i Sverige. Stödet har haft stor betydelse för att överleva. Varenda tusenlapp som inte behöver lånas är mycket viktig.

Framtiden

Yvonne och Robert ser med tillförsikt på framtiden.

- Idag är det viktigt att sticka ut, det finns ett stort utbud av turistföretag,

säger Robert som rekommenderar andra att tänka igenom sin idé innan de startar.

Framöver ska de utveckla sortimentet i butiken. De tycker det är viktigt att förnya sig och att det kommer nyheter.

För att klara ett företagande på landsbygden är det viktigt med nätverk inom näringen så att man känner till andra som arbetar inom samma område. Det är också viktigt med tålmodighet och inte ge upp.

När det gäller annonsering tycker Robert att det är betydelsefullt att annonsera rätt på sökmotorer som exempelvis Google. Robert medger att han tidigare gjort fel men nu har han lärt sig och det ger helt andra resultat. Det är viktigt att synas på rätt sätt. ■

Våga Våga Mäta – En temadag

Vågar du våga och mäta – eller ska du uppskatta och inte veta?

Tekniken inom lantbruksbranschen utvecklas snabbt och det kommer nya möjligheter till uppföljning med precision och säkerhet. Vi arrangerar en temadag med utställning och faktainslag om effektivisering genom produktionsstyrning och resultatkontroll. Många firmor som säljer teknik och utrustning samt rådgivarna finns på plats. Tillsammans berättar de vad uppföljning och styrning kan ge i din produktion och ekonomi.

Kom och se tekniken och utställningen på Viken, Falköping.

19 oktober kl. 9.00 – 15.00 Viken

Vi håller tre miniseminarier på ca 40 min:

- 10:30 Elektronisk djurmärkning samt vallavkastning i verkligheten
- 12:30 NIR-teknik för mätning av foder och gödsel
- 13:30 GPS-styrning och fasta körspår

Välkommen!

Maskinföretagen kommer att hålla till ute och företag med mindre utställning under tak och duk.

Läs mer på www.kompass.lrf.se kod 16626

Vi ses!

Våga Våga Mäta

Länsstyrelsen i Jönköpings län ordnar en bussresa till Våga Våga Mäta fredagen den 19 oktober. Buss kommer att avgå från Jönköping vid klockan 07.30 och åter till Jönköping runt klockan 16.30.

För mer information eller anmälan, kontakta Anna Nilsson, via telefon 070-662 80 51 eller e-post anna.nilsson@lansstyrelsen.se senast fredagen den 12 oktober. ■

Byggnader och inredningar för får och lamm

Tisdagen den 23 oktober 2012 klockan 18.00 – 21.30.
Platsen är IM Hemmet i Vrigstad

Ur programmet

- Vad säger lagen?, förprovning, byggprocessen
- Nybyggnad eller ombyggnad? Byggnadsexempel, måttbestämmer.
- Inredning av fårhus, utfodringssystem, lagring av foder, djurhantering

Avgift och anmälan

Deltagaravgiften är 300 inklusive moms. Kostnad för fika tillkommer med 50 kronor. Inga förkunskapskrav krävs. Anmälan senast 1 oktober till Birgit Fag, Hushållningssällskapet, telefon 036-39 88 81, 036-39 88 70 (Hushållningssällskapets växel) eller e-post birgit.fag@hushallningssallskapet.se. ■

Europeiska jordbruksfonden för
landstyggsutveckling, Europa
investerar i landsbygdsområden

Höstaktiviteter på Store mosse

Höstöppet på naturum

September

Lördagar och söndagar klockan 11 - 17.

Oktober - November

Söndagar klockan 11 - 17.

Dessutom är naturum öppet på danska höstlovet vecka 42 och svenska höstlovet vecka 44.

Äpplets dag 30 september

Söndag 30 september firar vi Äpplets dag på naturum. Utställning av äpplen och trädgårdskonsulent Magnus Engstedt är på plats. Tag gärna med dina äpplen för identifiering. Öppet mellan 11 - 17. Alla hjärtligt välkomna.

Tävling

Vad föreställer bilden? Svara rätt och vinn en bok!

Vad föreställer bilden och vad användes föremålet till?

Skicka ditt svar till: Skicka ditt svar till Landsbygdsavdelningen, Länsstyrelsen, 551 86 Jönköping. Märk kuvertet ”Tävling”. Du kan även skicka e-post till anna.nilsson@lansstyrelsen.se (ange ”tävling” i ämnesraden) eller faxa till 036-16 29 14. Vi vill ha ditt svar senast den 19 oktober. Vinnaren får ”Stora boken om byggnadsvård” av Göran Gudmundsson.

Bilden i tävlingen i förra numret föreställde en sockertång. Den användes till att klippa bitar av sockertoppar. Vinnaren Elvie Lindgren Storegårdsgatan, Eksjö får ett äppleträd. Grattis!

POSTENS GRUPPREKLAM TILL JORDBRUKARE

Fältvandring för fruktintresserade lantbrukare

Lördagen den 22 september klockan 10-14 är det åter dags för "Fruktens dag" på Brunstorps Gård, strax norr om Huskvarna!

För dig som är lantbrukare eller trädgårdsodlare anordnas en fältvandring med fokus på gamla lokalsorter av olika fruktslag. Vandringen sker parallellt med övriga aktiviteter på fruktens dag.

Du blir guidad på Brunstorp och får information om gamla och nya sorter. Du får även lära dig hur man förökar fruktträd.

Ta med dig frukter för sortbestämning

Finns det lokalsorter i din hembygd som du befarar är hotade? Ta med dig minst 5 frukter av varje sort. Kanske vi kan fastställa vilken sort

det är! Eventuellt finner vi sorten värd att föröka. Fältvandringen pågår mellan klockan 11-14.

Program

11.00. Välkommen till Brunstorp!
Björn Kalin, Jönköpings kommun.

11.15. Gamla och nya sorter.
Magnus Engstedt, Länsstyrelsen.

12.00. Utdelning av Guldärtan

12.15 Vi ser på fruktutställningen.

13.15. Okulering och ympning.
Ernst Reinisch, Gränna Plantskola

Du kan även delta i övriga aktiviteter under Brunstorpsdagen.

Länsstyrelsen
i Jönköpings län

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden